

BİLİM İNSANLARINA GÖRE İSLAM DÜNYASI NEDEN GERİ KALDI, NASIL KALKINIR

Derleyen: Gürbüz Mızrak

İslam dünyası altın çağını 8-15. yüzyıllarda yaşadı. Sonrasında ise batı medeniyetinin gerisinde kalındı. Bunun sebeplerini tarihçiler, sosyologlar ve ilahiyatçılar özetle şöyle açıklamaktadırlar:

- Felsefeye, bilime ve içtihatı (yorum gücü) önem veren akılcı akımların zamanla gücünü kaybetmesi; bunların yerini lafızcılık, katı gelenekçilik ve kadercilik anlayışlarının alması. Bu durumun bilime ve düşünceye dayanan üretimi durdurması.
- Medreselerin müfredatından felsefe, matematik ve astronomi gibi pozitif bilimlerin çıkarılarak eğitimin sadece dini ilimlerle sınırlandırılması. Bu suretle teknik gelişmenin önünün kesilmesi.
- Dinamik İslam anlayışı yerine toplumların geçmişteki kabullerini aynen tekrarlayan (taklit eden), çağın şartlarına ayak uyduramayan bir yol izlenmesi.
- 7. yüzyıldan (Muaviye ve Yezit dönemleri) itibaren başlayan, 11. yüzyıl ve sonrasında yaygınlaşan devlet liderleri ile dini otoritenin çıkarları için kurulan ittifakın, sivil-özgür düşüncüyü ve bağımsız entelektüel sınıfı zayıflatması.

- Yönetimlerin ehil ellerden çıkmasının, istibdat (diktatörlük) ve rüşvetin yaygınlaşmasının, kurumsal yapıların çökmesine yol açması.
- Coğrafi Keşifler ile birlikte İpek ve Baharat gibi küresel ticaret yollarının okyanuslara kaymasının İslam coğrafyasına alternatif olması.
- Üretime, sanayiye ve teknolojik yatırımlara dayalı bir model yerine, topraktan ve/veya hazineden beslenen rant odaklı ekonomik yapılarda ısrar edilmesi.
- Matbaanın Avrupa'ya kıyasla yüzyıllar sonra kabul görmesinin yeni teknolojilere ulaşmayı, bilginin kitlesel olarak yayılmasını geciktirmesi.
- 13. yüzyıldaki Moğol İstilasının ve Haçlı Seferlerinin, İslam medeniyetinin birikimine çok büyük darbe vurmuş olması.
- 19. ve 20. yüzyıllarda İslam topraklarının büyük bölümünün Batılı devletler tarafından sömürgeleştirilmesinin kaynakların sömürülmesine, iç barışın bozulmasına ve kurumsal modernleşmenin engellenmesine neden olmasıdır.

Bilim insanları; İslam dünyasının çağı yakalamasının yapısal, zihniyetle ilgili ve pratik reformları gerektirdiğini, bu dönüşümü sağlamak için atılması gereken adımlar şöyle özetlemektedirler:

- Geçmişteki "İslam'ın Altın Çağı" ile övünmeyi bırakıp, o dönemi var eden rasyonel, felsefi ve çoğulcu zemin günümüze taşınmalı.
- Olayları sadece "kaderci" bir yaklaşımla ele almak yerine, evrenin fiziksel ve toplumsal yasalarını anlama odaklı rasyonel bir dünya görüşü benimsenmeli.
- Dini metinlerin ve kuralların, asrın ihtiyaçlarına ve evrensel insani değerlere göre yeniden yorumlanması (içtihat) teşvik edilmeli. Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişeceği gerçeği kurumsallaştırılmalı.
- Eğitim sistemleri dogmatik ve ezberci yapıdan arındırılmalı. Sorgulayan, analitik düşünen ve eleştirel bakış açısına sahip bireyler yetiştirilecek şekilde yeniden tasarlanmalı.
- Veri bilimi, biyoteknoloji, kuantum fiziği, yenilenebilir enerji ve yapay zekâ gibi stratejik alanlara yatırımlar yapılmalı.
- Akademik kurumlar siyasi ve dogmatik baskılardan uzak, tamamen bilimsel özgürlüğe sahip alanlar haline getirilmeli.
- Yatırımların, inovasyonun ve toplumsal huzurun anahtarı öngörülebilir bir hukuk sistemidir. Adalet mekanizmaları kişilere veya güç odaklarına göre değil, evrensel standartlara göre oluşturulup işletilmeli.

- Kamusal ve akademik görevlendirmelerde sadakat, akrabalık veya mezhep ilişkileri yerine tamamen yetkinlik ve liyakat esas alınmalı.
- Doğal kaynaklara (petrol, gaz vb.) veya inşaat dayalı rant ekonomilerinden, bilgi ve teknoloji üreten "bilgi ekonomilerine" geçiş yapılmalı.
- Toplum yararına olacak ve birliği-beraberliği sağlayacak fikirlerin tartışılmadığı toplumlar da inovasyon doğamaz. Bu kapsamda ifade özgürlüğü, inanç hürriyeti ve kadın hakları güvence altına alınmalı.
- Kadın gücünü dışlayan bir toplumun kalkınması matematiksel olarak imkânsızdır. Toplumun yarısını oluşturan kadınların ekonomik, sosyal ve akademik hayata tam ve eşit katılımı sağlanmalı.
- Genç nüfusun yaratıcılığını ve üretkenliğini destekleyecek bürokrasiden arındırılmış iş yapma ortamı oluşturulmalı.
- Enerjiyi tüketen iç savaşlar, mezhepçi politikalar ve bölgesel rekabetler yerine ekonomik entegrasyon ve ortak bilimsel projeler önceliklendirilmeli.
- Dünyadan izole bir "İslam Bloku" kurmaya çalışmak yerine, küresel sistemin kurallarına yön veren aktif ve saygın paydaş olunmalı.

Yukarıda kalkınma için yapılan öneriler aynı zamanda evrensel olup genel kabul görürler.

Devletimizin kurucu değerleri demokratik, laik ve üniter yapı olarak deklere edilmesine rağmen; geçmişin kalıntıları olarak yukarıda verilen ve geri kalmamıza neden olan hususların çoğunu yaşadık, bazılarını da hala yaşamaktayız.

Burada verilen geri kalma nedenlerinden hangilerini yaşamaktayız, yapılan önerilerden maddi ve manevi alanlarda kalkınmamız için hangilerini hayata geçirmemiz hususlarında tefekkür etmemiz gerekiyor.

CUMAMIZ HAYIRLARA VESİLE OLSUN.

ALLAH'A EMANET OLUN.